

1840 SCHOORSTEENVEGERS

Peter Paul de Baar

De Schoorsteenvegerssteeg

Al sinds de 17de eeuw wonen er Italiaanse schoorsteenvegers in Amsterdam. Tot de oudste families behoorden Bertina, Cavallini, Ravelli, Baratta, Mazzetti en Rusconi. De meesten vestigden zich in de Groote Kruissteeg, Singel 289-293, die aan het einde van de zeventiende eeuw Schoorsteenvegerssteeg ging heten. Al snel verdrongen ze de Nederlandse schoorsteenvegers en 'rookverdrijvers' uit het vak; in de 19de eeuw hadden de Italianen vrijwel een monopolie.

De Amsterdamse Italianen waren vooral afkomstig uit de streek Piemonte. De boerenzonen daar verruilden 's winters de landarbeid voor een of ander ambacht, maar voor velen was er te weinig emplooi en zij trokken noordwaarts. Zo ook Giovanni Antonio Vitali, geboren in maart 1824, die rond 1840 zijn geboortedorp Druogno verliet en te voet naar Amsterdam trok. Naar verluidt moest Giovanni Vitali weer snel terug naar Italië om zijn militaire dienstplicht te vervullen. Daarna keerde hij terug naar Amsterdam.

De Vitali's

In 1844 vestigde 'G.A. Vitali' zich als zelfstandig ondernemer in de Schoorsteenvegerssteeg. Door zijn huwelijk met Sophie Pardoën uit Den Haag verkreeg hij de Nederlandse nationaliteit. Hun eerste kind, Maria Catharina Louisa, werd op 8 april 1851 geboren en twee dagen later aangegeven bij de burgerlijke stand. De 28-jarige vader woonde nog in de Schoorsteenvegerssteeg, even als de getuigen M. Baratta en J.M. Mazzeti. In de akte noteerde de ambtenaar de naam van de vader als 'Johannes Antonius Vittali'.

P.A Vitali en zonen rond 1920 achter hun huis in de Nieuwe Kerkstraat

Omdat de spelling in de geboorteakte volgens de wet doorslaggevend is, heten bijna alle Amsterdamse Vitali's sindsdien officiëel Vittali, al gebruiken ze soms zelf de authentieke Italiaanse spelling.

Van de tien kinderen van Giovanni en Sophia kwamen er vier in het schoorsteenvegersvak terecht. Pietro Johannes Antonio (1852-1912), trouwde drie keer en woonde en werkte als schoorsteenveger op diverse adressen op het Singel.

Hij bleef kinderloos. Johannes Lambertus (1871-ca.1955) had een schoorsteenvegerbedrijf in de Leidsekruisstraat en later de Oude Looiersstraat. Paulus Wilhelm (1862-1934), het vijfde kind, verliet als 22-jarige in 1884 het ouderlijk huis en ging met zijn jonge vrouw Anna Blok wonen op het Weesperplein en de Weesperstraat. Ze kregen negen kinderen. Drie van hun zoons werden ook schoorsteenveger: Antonius Paulus (1880-19?), Hendricus Johannes Cornelis (1887-1935) en Paulus Wilhelm (1903-19?). Hendricus Vitali vestigde zich in de jaren twintig als schoorsteenveger en metselaar op het adres Kleine Kattenburgerstraat 88-90. Veel persoonlijk geluk viel hen niet ten deel. Zoontje Paul stierf op tweejarige leeftijd en Hendrik zelf was al weduwnaar toen hij in 1935 op 47-jarige leeftijd overleed.

'Die blinde van de Weesperstraat'

De derde schoorsteenvegende zoon was Paul, geboren in 1903. Hij nam de zaak in de Weesperstraat van zijn vader over. De overname zou een dramatische aanleiding hebben gehad, herinnerde zich zijn achterneef Paul Vitali (1910-?), zich in 1985: 'Je had in de Jodenbreestraat een bioscoop, die heette Tip Top. En daar brak een grote brand uit. 't Vroor z  hard dat het bluswater meteen bevroor. En toen heb die ouwe van de Weesperstraat al die kinderen uit de brandende bioscoop gehaald. Maar toen hij d'r uitkwam, was hij blind. Mijn vader noemde een concurrent.'

Het knikkerbombardement

De meest geruchtmakende episode in de familiegeschiedenis is het knikkerbombardement van 1919. Op Tweede Paasdag van het jaar 'regende' het knikkers in mitrailleurtempo op en door de ruiten van Nieuwe Kerkstraat 48. Na de eerste paniek stroopten de zoons Vitali onversaagd maar vergeefs de daken en achtertuinten af. De geheimzinnige knikkerregens, die uit het niets leken te komen, hielden aan. De politie werd ingeschakeld en op 26 april verscheen het eerste krantenbericht. De *Courant* schreef vol bewondering over de inzet der politiemannen: 'Ze zaten op de daken, op de tuinhuisjes, in de bomen. En er was een kleine rechercheur, eigenlijk te klein voor rechercheur, die een gevaarvolle tocht door de tuinen volbracht. Behendig manoeuvreerde hij over schuttingen en daken, tot eensklaps een gerinkel verkondigde, dat hij in 'n ruit terecht was gekomen.' Voor neef Paul, toen bijna negen jaar, waren het gouden tijden: 'De knikkers lagen z  hoog in de tuin. We hadden zakken vol. En die gingen we dan

verkopen.' Een groot deel werd overigens door de politie als bewijsmateriaal in beslag genomen.

De zaak bleef een raadsel en heel Amsterdam bemoeide zich ermee. Diverse verdachten werden opgepakt en weer vrijgelaten. Het Algemeen Handelsblad kreeg brieven van oud-Indischgasten die zeker wisten dat hier de Stille Kracht aan het werk was. En vader Vitali ontving een briefje van 'Vrouw Roseno' dat dit een voorbode was van de rampen die het joodse volk zouden treffen. Waarschijnlijk was zij in de war gebracht door het feit dat de zeer roomse Vitali's woonden in de Nieuwe Kerkstraat, die rond 1900 nog alom Joden-Kerkstraat werd genoemd. Begin mei hield de knikkerregen op, zonder dat de zaak was opgehelderd. De familie loste het raadsel later zelf op, maar hield de zaak liever stil. Paul Vittali: 'Mijn ome Toon, die boten loste aan de Amstel, had al jaren tevoren een oud wijf leren kennen, zeker wel 20 jaar ouder als hij. Zij was schatrijk; ome Toon heeft dat wijf hélemaal uitgekleet en daarna liet hij haar in de steek. Maar ze hadden wel een zoon, die heette Tonny. En dat mokkel heeft toen wraak genomen. Ze kocht de voorraad op van een bankroete knikkerhandelaar op de Nieuwe Prinsengracht en heeft toen een paar jongens ingehuurd. Die hebben toen met katapults en zelfs een klein kanonnetje die knikkers afgeschoten, uit de bomen en vanaf de daken van broodfabriek Ceres en Carré.'

De geschiedschrijving van de schoorsteenvegerij.

Na de oorlog, in december 1945, richtte Paul Vitali uit de Nieuwe Kerkstraat (die net als zijn vader zijn naam koppig met één t bleef schrijven) de nog steeds bestaande Algemene Schoorsteenvegers Patroons Bond op, vooral ter beteugeling van de beunhazerij in het vak. Erg succesvol was dat streven niet: in 1955 schafte de overheid de vakexamens af en was schoorsteenvegen geen beschermd beroep meer. Op zijn oude dag was Paul daar erg verbitterd over. In de jaren zestig verpachtte hij het bedrijf in de Nieuwe Kerkstraat en stortte op de geschiedschrijving van de schoorsteenvegerij. Na zijn dood in 1975 werd het bedrijf opgeheven.

In de jaren zestig nam het aantal schoorsteenvegerbedrijven in Amsterdam en elders drastisch af: gaskachels en centrale verwarming verdrongen de kolenkachels. Het bedrijf op Kattenburg was sinds de oorlog ter ziele. Vittali is nu nog het enige Italiaanse schoorsteenvegerbedrijf in Amsterdam.

Dit verhaal is ontleend aan het boek *Ons Amsterdam 750 jaar. Een bijzondere stadsgeschiedenis* (Walburg Pers, 2024): een keuze uit de beste artikelen uit het historisch tijdschrift *Ons Amsterdam* – www.onsamsterdam.nl.